

AVAR ANTON

Magyarország címere és az angol heraldika

Jelen folyóirat tavalyi évfolyamában Reisz T. Csaba igen érdekes cikket közölt, amelyben többek között azt a teljesen jogos észrevételt tette, hogy Magyarország címerének az Alaptörvényben szereplő leírását az angol heraldikai szaknyelv teljes figyelmen kívül hagyásával fordították angolra.¹ Reisz – aki saját bevallása szerint is elbizonytalanodott a szabatos fordítást illetően – vitaindítóan a következő helyesbítési javaslatot tette: *The coat of arms of Hungary shall be an escutcheon per pale, [the dexter half] barry of eight gules and argent, [the sinister half] gules, a triple mould (sic!) vert a crown or, issuing therefrom a patriarchal cross argent. Holy crown shall rest on the escutcheon.* Véleményem szerint ezen még érdemes csiszolni, ezért a következőkben az ún. magyar kiscímer egyes elemeinek az angol heraldikai szaknyelv szempontjából való elemzését, egyszersmind a cikkben szereplő pontok némelyikének részletesebb vizsgálatát követően magam is teszek egy javaslatot az általam helyesnek tartott angol címerleírásra. A téma körülményei során egyúttal az egyébként is igen figyelemreméltó angol heraldika egynémely aspektusának bemutatására is megragadom az alkalmat.

Az angol címertan, illetve az angol heraldikai szaknyelv földrajzi és történeti okoknál fogva is – ha szabad így fogalmaznom – sokkal fejlettebb, kidolgozottabb a magyarnál, 18. eleji „mélypontját” leszámítva gyakorlatilag nem alkalmaz természetes ábrázolást, jelenetes címert, és heraldikailag sokkal szabályosabbak, absztraktabbak, geometrikusabbak, szimmetrikusabbak – és a klasszikus címertan szempontjából ötletesebbek is – az angol heraldok által alkotott címerek. A precíz címeralkotási elveknek természetes velejárója a precíz terminológia is, hiszen másként nem lehetne úgy leírni a képi ábrázolást, hogy az a szöveg alapján tökéletesen újraalkotható legyen; ez pedig az angol címertanban nem csak egy üres szólam. A középkor óta eltelt több száz év heraldikájának munkája nyomán kialakult alapelvek szerint a címerleírás „nagyon tömör és mindig aprólékosan pontos, világos, és kimerítő; minden szükségtelen szót elhagy, és minden ismétlést gondosan elkerül;”² egyszersmind minden részletet

abszolút precizitással határoz meg. A szóhasználat épp ilyen lényeges, célja pedig, hogy a végletes pontosságot kombinálja az igazán lakonikus rövidegességgel.”³

Ennek megfelelően az angol címertani szaknyelv elképesztő mennyiségű, túlnyomó részben normann-francia eredetű, a végletekig differenciált *terminus technicus* ismer és alkalmaz. Ezeket túlmenően az angol címerleírás általában elfogadott szerkesztési szabályai szerint elsőként említendő a pajzs osztása és mázai, ezt követik az elsődleges, végül a másodlagos címerábrák (mindig a mesteralakkal kezdve, ha pedig nincs mesteralak, akkor fentről lefelé). Az egyes mezők, mesteralakok, címerképek tulajdonságai és jelzői (mázak, elhelyezkedés, formai jellegzetességek) a kifejezések francia eredete miatt túlnyomórészt az adott elem megnevezése után következnek.⁴ Azzal együtt, hogy a szabatos angol címerleírásnál nemigen találni tömörebbet és szabályozottabbat, fontos kijelenteni, hogy még angolul is több egyformán helyes, szabályos és pontos címerleírást lehet készíteni ugyanarról a címerről. Ilyenformán a jelen írás végén közölt változat is csak egy az elképzelhetőek közül, noha igyekszem minden elemét kellőképpen megindokolni.

Mielőtt a magyar kiscímer részletes elemzésére térnék, bemutatok hat, az első és az utolsó kivételével a ma már

viszsa kell rá utalni (pl. „a Mullet of the second” annyi, mint „a másodjára említett mázzal egyező mázú ötágú csillag”).

³ „is most concise, and it is always minutely exact, definite, and explicit; all unnecessary words are omitted, and all repetitions are carefully avoided; and, at the same time, every detail is specified with absolute precision. The nomenclature is equally significant, and its aim is to combine definitive exactness with a brevity that is indeed laconic” – *Charles Boutell*: *Heraldry, Historical and Popular*. London, 1864. 8–9. (Online: <https://archive.org/details/heraldryhistoric01bout>, letöltés: 2017.08.15.)

⁴ *William Berry*: *Encyclopædia Heraldica, or Complete Dictionary of Heraldry I*. London, 1828. „Blazon” szócikk (Online: <https://archive.org/details/encyclopaediaher01berr>, letöltés: 2017.08.15.); *William Sloane Evans*: *The Art of Blazon*. London, 1847. 25–26. (Online: <https://books.google.hu/books?id=L7JfAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=hu#v=onepage&q&f=false>, letöltés: 2017.08.15.); *Arthur Charles Fox-Davies*: *The Art of Heraldry. An Encyclopædia of Armory*. London–Edinburgh, 1904, 58–60. (Online: <https://archive.org/details/artofheraldryenc00foxd>, letöltés: 2017.08.15.); *John E. Cussans*: *Handbook of Heraldry*. London, 1893. 157–162. (Online: <https://archive.org/stream/handbookheraldr00cussgoog>, letöltés: 2017.08.15.); *Thomas Woodcock–John Martin Robinson*: *The Oxford Guide to Heraldry*. Oxford–New York–Melbourne–Toronto, 1988, 72–74.

¹ *Reisz T. Csaba*: A „Nemzeti Címer Bizottság”-ról és az állami címerről. *Turul*, 89 (2016) 131–135.

² Ezen – mára némelyek által viktoriánus archaizmusnak tartott – elv szerint, ha egy máz már egyszer meg volt említve, nem ismétélhető, hanem

klasszikusnak számító angol szakirodalomban szereplő, a mindenkori magyar címerről adott angol leírást.

Egy szerző nélküli, a korabeli Magyarországot bemutató, 1687-ben megjelent könyv egy a Vatikáni Könyvtárban őrzött Corvinában található magyar királyi címer első két mezejét a következőképpen írja le: 1. *Barry Argent and Gules*. 2. *Gules a Cross double Argent placed upon a Tuff of Earth vert, consisting of three little Hills*.⁵ William Berry (1774–1851) neves angol családtörténész és heraldikus négykötetes *Encyclopædia Heraldicájában* a következő leírást találjuk: *Barry of eight ar[gent] and gu[les], impaling az[ure] a patriarchal cross ar[gent] issuing from a ducal coronet or, placed on a mount of three ascents vert*.⁶ Az egyik legismertebb angol heraldikai szerző, a szakmájára nézve egyébként ügyvéd Arthur Charles Fox-Davies (1871–1928) több művében is találkozhatunk a magyar címer leírásával. Johann von Francolin királyi herold (1522–1580 u.) magyar címeres *tabard*-ját (felsőingét) így írja le: *Gules, a patriarchal cross argent issuing from three mounts vert; [...] Barry of eight gules and argent*;⁷ a Magyar Királyság címerének (amely szerinte Magyarország, Dalmácia, Horvátország és Szlavónia egymással negyedelt címereiből áll) első negyede így szerepel nála: *barry of eight argent and gules [...], impaling azure a patriarchal cross argent, issuing from a ducal coronet or, placed on a mount of three ascents vert*,⁸ ami szó szerint megegyezik a Berrynél olvasott, majdnem száz évvel korábbi leírással; végül, ugyenebben a kiadványban az Ausztriai Császárság címerénél az előzőtől eltérően: *Barry of eight argent and gules; [...] gules on a mount in base vert, an open crown or, issuant therefrom a patriarchal cross argent*.⁹ Végül egy, az elsőhöz hasonlóan névtelen, ám 21. századi változatot is ideidézek az angol nyelvű Wikipédia „Coat of arms of Hungary” szócikkéből: *Barry of eight Gules and Argent, impaling Gules, on a trimount Vert a ducal coronet Or issuing therefrom a Patriarchal cross Argent*.¹⁰ Láthatjuk, hogy messze nem egyformák a megfogalmazások, ami persze

⁵ Annyi, mint 1. ezüst-vörös vágásos mező. 2. vörös mezőben ezüst kettős kereszt egy három kis dombból álló zöld földhalomra helyezve. The Present State of Hungary, or, a Geographical and Historical Description of that Kingdom... London, 1687, 93. (Online: <https://books.google.hu/book?id=GBRmAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=hu#v=onepage&q&f=false>, letöltés: 2017.08.15.).

⁶ Annyi, mint ezüsttel és vörössel hétszer vágott mező, ezzel hasítva kék mezőben ezüst kettős kereszt, amely egy zöld hármasdombra helyezett arany koronából nő ki. *W. Berry*: i. m. „Arms, Royal” szócikk, „Hungary (Kingdom of)” alszócikk. Később látni fogjuk, hogy a *ducal coronet* miért nem hercegi koronának fordítandó.

⁷ Annyi, mint vörös mezőben ezüst kettős kereszt nő ki három zöld dombból; vörössel és ezüsttel hétszer vágott mező. *A. C. Fox-Davies*: *The Art of Heraldry* i. m. 25.

⁸ Annyi, mint ezüsttel és vörössel hétszer vágott mező, ezzel hasítva kék mezőben ezüst kettős kereszt, amely egy zöld hármasdombra helyezett arany koronából nő ki. *Arthur Charles Fox-Davies*: *The Book of Public Arms*. London–Edinburgh, 1915. „Hungary, Kingdom of” címszó (online: <https://archive.org/stream/bookofpublicarms00foxd>, letöltés: 2017.08.15.).

⁹ Annyi, mint ezüsttel és vörössel hétszer vágott mező; vörös mezőben a pajzstalpban lévő zöld dombon nyílt arany korona, amelyből ezüst kettős kereszt nő ki. *A. C. Fox-Davies*: *The Book of Public Arms* i. m. „Austria, Empire of” címszó.

¹⁰ Annyi, mint vörössel és ezüsttel hétszer vágott mező, ezzel hasítva vörös mezőben zöld hármasdombon arany korona, amelyből ezüst kettős kereszt

a szerzők, az időpontok és a leírások alapjául szolgált képi források különbözőségéből is adódik, de mai szemmel nézve tévesnek tűnő kitételek is szerepelnek bennük, így például a vágásos mező mázai több szerzőnél megfordítva állnak, van, akinél kimaradt a korona, van, akinél a hármasdomb csak egyes, és van, akinél a kettős keresztet tartalmazó mező kék. A következőkben tételesen végigveszem az érintett fogalmakat és ismertetem az angol szakirodalom vonatkozó adatait.

A pajzs alakja

Nemzettől független heraldikai alapvetés, hogy egy címer – a rutapajzs nőkhöz való kapcsolásának nyugat-európai szokásától eltekintve – tetszőleges formájú pajzsban vagy mezőben ábrázolható anélkül, hogy ez a hitelességét befolyásolná. Az angol heraldikában még annyira sincsenek számon tartva a pajzsformák, mint a magyarban, és még hangsúlyosabban ki vannak zárva a címerleírásból. Angliában a pajzsformát az adott címerábrázolásnak csupán művészettörténeti jelentőségű, az adott korhoz és helyszínhez igazodó, a címer heraldikai leírása szempontjából irreleváns jellemzőjeként értékelik.¹¹ Fox-Davies *Art of Heraldry* c. alapvető munkájában a magyar kiscímer pajzsának mai alakjához leginkább a Hugo Gerard Ströhl *Heraldischer Atlas*ából átvett VII. tábla 4. sz. rajza hasonlít, amelyet az angol szerző 15. századi francia típusnak nevez. A magyar címerleírásban említett „csücsköstalpú pajzs” megnevezés alatt egyébként Magyarországon hagyományosan nem olyan formát értünk, mint a mai magyar államcímer pajzsa, hanem tulajdonképpen egy olyan álló téglalapot, melynek alsó két sarka le van kerekítve, alsó vízszintes oldalának közepén pedig egy lefelé álló „csücsök” található. A mai hivatalos pajzsformára a magyar szaknyelvnek sajnos nincs terminusa. Véleményem szerint a pajzs alakját a fentiek értelmében egyáltalán nem lenne szükséges megemlíteni sem a magyar, sem az angol címerleírásban. Ha azonban mindenképpen muszáj, akkor kifejezett angol szakterminus hiányában az egyszerű körülírást javaslom – a heraldikai vonatkozásban a *shield*nél gyakrabban használt, azzal szinonim *escutcheon* kifejezés alkalmazásával –: „*an escutcheon with a pointed base*”.

A hasítás

Az angol heraldikában a hasítás általi pajzsosztás alapvető terminusa a címerleírás elején alkalmazott (*party*) *per pale*, azaz „cölöppel osztott”. Azonban a címeregyesítés (*marshalling of arms*) Angliában rendkívül részletesen kidolgozott rendszerben létezik ennek egy alternatívája: az *impalement* fogalma (egy pajzsban való egyesítés hasítás által, címerleírásban: *impaling*). Ez arra vonatkozik, amikor például egy házassági vagy egyházi hivatali címert úgy hoznak létre, hogy az első

nő ki. https://en.wikipedia.org/wiki/Coat_of_arms_of_Hungary (Letöltés: 2017.08.15.).

¹¹ *C. Boutell*: i. m. 13–15.; *A. C. Fox-Davies*: *The Art of Heraldry*: i. m. 36–42.; *Th. Woodcock–J. M. Robinson*: i. m. 50. „The shape of shield is a question of artistic licence”.

esetben a férj és a feleség családi címerait, a másodikban az egyházmegyei és a családi címet egyesítik egy hasított pajzs két felében.¹² Magyarország címerének leírásában a *per pale* és az *impaling* használata egyaránt helyes lenne, de véleményem szerint az utóbbi jobban kifejezné, hogy a magyar kiscímer – mint az közismert – két, eredetileg külön-külön létező címer¹³ egyesítésével jött létre, azaz jobban figyelembe venné annak történetét.¹⁴

A vágások

Az angol szaknyelvben az osztások számának függvényében változik a vágásos mezők leírásakor alkalmazandó terminus. Általában úgy tekintik az angol heraldikusok, hogy egy vágás esetén (*party*) *per fess* (vágott mező), két vágás esetén *a fess* (pólya), három, öt és hét vágás esetén *barry of four/six/eight* (háromszor/ötször/hétszer vágott mező), négy és hat vágás esetén *two/three bars* (két/három csík), nyolc, tíz stb. vágás esetén *four/five barrulets* (négy/öt fonál), kilenc, tizenegy stb. vágás esetén pedig *barruly of ten/twelve* stb. (kilencszer/tizenegyszer stb. vágott mező) használandó, de ezek a terminológiai határok azért némileg rugalmasnak mutatkoznak.¹⁵ A mázak említése csakúgy, mint a magyar szaknyelvben, fentről lefelé, heraldikai jobbról balra történik. Ez alapján – és a fent idézett címerleírások mindegyikével egybehangzóan – a helyes megfogalmazás: *Barry of eight Gules and Argent*.

A kereszt

Mint már említettem, az egyes címerábrák alakra, elhelyezkedésre, borításokra, kiegészítő elemekre stb. vonatkozó jelzői francia módra általában hátravetve, a tárgy megnevezése után állnak, tehát például az ágaskodó oroszlán *Lion rampant* lesz. Ennek megfelelően a kettős kereszt a szakirodalomban

elsősorban *Cross patriarchal* (noha előfordul a *Patriarchal cross*, a *Cross double*, a *Double Cross* és a *Cross Lorraine* kifejezés is), ahogy azt Berry, Fox-Davies és a Wikipédia fent idézett címerleírásaiban is olvashatjuk.

A királyi címerhasználatban és különféle egyéb ábrázolásokon már a kezdetektől, IV. Béla óta jelenlevő,¹⁶ a hivatalos képen jól látszó, ám a magyar nyelvű leírásból kihagyott ismérve a magyar címer kettős keresztjének, hogy talpas,¹⁷ amire az angol szaknyelv két, a mérvadó szerzők szerint szinonim kifejezést ismer: *formée/formy* és *pattée/patty*. Mára inkább a franciás végződésű jelzők formai angolosítása a tendencia, ezért például a *formée* helyett a *formy*, a *semée* helyett a *semy*, a *chequy* helyett a *checky* stb. kifejezéseket alkalmazzák gyakrabban. A *Cross pattée* ma is széles körben elterjedt, s régebben talán elsődleges szakkifejezésként használt terminus, azonban újabban inkább a *Cross formy* használatos. Az angol címerkirályok által 2002 óta adományozott címerek leírásaiban csak a *formy* fordul elő, továbbá Woodcock és Robinson is ezt használják.¹⁸

A fentieket összegezve, véleményem szerint a helyes megfogalmazás a mázzal kiegészítve: *Cross patriarchal formy Argent*.

A kereszt helyzete

A kereszt koronából kinövő helyzetét az angol az *issuing/issuant* szavakkal illeti, melyek közül az utóbbi láthatóan franciásabb. Ezek a kifejezések (ahogy a magyar „növvő” vagy „növekvő” is) alapvetően arra vonatkoznak, amikor a címerábra csak részben (felerészt) látszik, azaz egy nem elhanyagolható része takarásban van.¹⁹ A szóban forgó kereszt esetében ez

¹² A címerleírás szerkezete a két esetben: a) *Per pale, in dexter* [egyik címer], *in sinister* [másik címer]; b) [egyik címer] *impaling* [másik címer].

¹³ Ezeknek külföldön külön elnevezésük is van: a német szakirodalom *Alt-Ungarn* és *Neu-Ungarn* (*Hugo Gerard Ströhl*: *Heraldischer Atlas*. Stuttgart, 1899., Taf. I. Fig. 6. ill. Taf. LXIV. Fig. 1. leírásaiban), az angol pedig *Hungary ancient/Old Hungary* illetve *Hungary modern/New Hungary* (*A. C. Fox-Davies*: *The Art of Heraldry*: i. m. 25., 166. és 425., *A. C. Fox-Davies*: *The Book of Public Arms* i. m. „Austria, Empire of” címszó) néven ismeri őket.

¹⁴ *Th. Woodcock–J. M. Robinson*: i. m. 116 skk.; az angol *The Heraldry Society* honlapján a cambridge-i kollégiumok címereinek leírásaiban az összes hasított (többnyire eredetileg különálló címerekből egyesített) címernek az *impaling* terminust olvashatjuk (http://www.theheraldrysociety.com/articles/arms_by_theme/cambridge_colleges.htm, letöltés: 2017.08.15.); a korábban idézett hat címerleírásból három az *impaling* kifejezést használja, a többi pedig egyiket sem, mivel egymástól függetlenül írja le a két mezőt; *Boutell* a két szakkifejezést egyszerűen szinonimként közli (*C. Boutell*: i. m. 16). Megjegyzendő, hogy a hasítás általi címer egyesítésnek létezik egy régebbi módja is, a *dimidiation* (kb. felezés), amikor a két címernek csak a jobb, illetve bal felét teszik össze, nem pedig az egész címereket.

¹⁵ *James Parker*: *A Glossary of Terms Used in Heraldry*. Oxford–London, 1894. a címszavaknál (Online: <https://www.heraldsnet.org/saitou/parker/index.htm>, letöltés: 2017.08.15.); *A. C. Fox-Davies*: *The Art of Heraldry* i. m. 75.; *Th. Woodcock–J. M. Robinson*: i. m. 60.

¹⁶ Ld. Kumorovitz L. Bernát, Hóman Bálint, Bertényi Iván vonatkozó munkáit, legutóbb pedig *Körmendi Tamás*: *A magyar királyok kettőskereszt címereinek kialakulása*. *Turul*, 84 (2011) 73–83. és *Takács Imre*: *Az Árpád-házi királyok pecsétjei*. (*Corpus sigillorum hungariae mediaevalis* 1) Budapest, 2012. 39–48. és a katalógus képeit.

¹⁷ Kumorovitz figyelmét nem kerülte el: „Magyarország (kis) címere: hasított pajzs; jobbról vörössel és ezüsttel hétszer vágott mező, balról vörös mezőben zöld hármashalomnak aranykoronás, kiemelkedő középső részén ezüst, talpas kettős kereszt. A pajzson a magyar szent korona nyugszik.” – *Kumorovitz L. Bernát*: *A magyar címer kettős keresztje*. *Turul*, 55 (1941) 45.

¹⁸ Az angol címerhivatal, a College of Arms honlapján olvasható címerleírások: <http://www.college-of-arms.gov.uk/news-grants> (letöltés: 2017.08.15.); *W. Berry*: i. m. „Cross” címszó; *J. Parker*: i. m. „Cross” címszó; *C. Boutell*: i. m. 29–30.; *Th. Woodcock–J. M. Robinson*: i. m. 200.; *Stephen Slater*: *The Illustrated Book of Heraldry. An International History of Heraldry and Its Contemporary Uses*. Wigston, 2013. 250–251. Némelyik szerző megkülönbözteti a kettőt: A. G. Puttock szerint a *Cross pattée* a homorú vonalakkal, a *Cross formée* pedig az egyenes vonalakkal szélesedő ágú kereszt (*Colonel A. G. Puttock*: *A Dictionary of Heraldry and Related Subjects*. New York, 1986., „Cross” címszó), Guy Cadogan Rothery szerint viszont a kettő formailag egyforma, de míg a *Cross patée* lebeg, a *Cross formée* ágai érintkeznek a pajzs széleivel (*Guy Cadogan Rothery*: *ABC of Heraldry*. London, 1915. 20. [Online: <https://catalog.hathiitrust.org/Record/000654208>, letöltés: 2017.08.15.]), a többi hivatkozott szerző azonban szinonimaként kezeli a két terminust.

¹⁹ *W. Berry*: i. m. „Issuant” címszó; *J. Parker*: i. m. „Issant” (sic!) címszó; *C. A. G. Puttock*: i. m. „Issuant” címszó; *Th. Woodcock–J. M. Robinson*: i. m. 202. és 205. *Az issuant/issuing* szűkebb értelemben négylábú állatok növekvő helyzetének leírásakor használatos, madarak esetében a *rousant/risant* megfelelő. Vö. még a *naissant* terminust, amelynél az illető címer-

láthatóan nem igaz, mert jóformán teljes egészében kilátszik a koronából, gyakorlatilag semmije nincs takarásban, mégis, hagyományosan növekvőnek nevezik magyarul is, angolul is. Az angol címerkirályok fent hivatkozott legújabb adományai-ban mindkét szóalak előfordul, de az *issuant* kétszer annyi alkalommal, mint az *issuing*, ezért az előbbi mellett foglalok állást.

A hármadomb

Az angol címerekben szinte egyáltalán nem találkozhatunk hármadombbal, ez a címerkép inkább a közép- és kelet-európai, a címerhasználat fősodraba később becsatlakozott, s – vélhetően ezzel összefüggésben – a természetes ábrázolást jóval gyakrabban alkalmazó nemzetek heraldikájára jellemző, így a magyar családi címerekben is gyakori. Ennek megfelelően a jelen tanulmányban hivatkozott angol szakirodalmi tételek egyikében sem szerepel külön szakkifejezés a hármás tetejű dombra, holott az angol heraldikusok egyébként sok olyan megkülönböztető terminust alkalmaznak, amelyeket egy magyar kollégájuknak talán észébe sem jutna elkülöníteni egymástól. A fent idézett régebbi angol címerleírások is inkább csak körülírják ezt a címerképet: „a Tuff of Earth [...], consisting of three little Hills”, „a mount of three ascents”, „three mounts”. Ha azonban megnézzük az utolsó, kortárs címerleírást, abban a német *Dreibergre*, a latin *tricollisra* és a francia *troismontsra* is rímelő *trimount* olvasható. Úgy tűnik, ez viszonylag új kifejezés az angol heraldika eszköztárában, de a világhálón keresve számos példát találni rá.²⁰ Véleményem szerint nem követünk el hibát, ha – az angol heraldikai szaknyelv tömörségre törekvő jellegének megfelelően – ezt használjuk.²¹

A korona

A címerképként és sisakkoronaként alkalmazott koronát angol címerek leírásaiban sokszor *ducal coronet*nek, de alkalmasint egyszerűen *crown*nak vagy *coronet*nek is nevezik. A megfelelőnek tűnő terminus kiválasztásához itt egy kis kitérőt kell tennem. Az angol heraldika, éppúgy mint a kontinentális, ismeri és alkalmazza a rangkoronákat (*coronets of rank*). A királyi család egyes tagjainak megkülönböztetett heraldikai koronáit leszámítva az angliai főnemességnél (*peerage*) öt ilyen különbörtetnek meg, amelyek mindegyikének alapja egy ékköves, hermelinprémmel szegett arany diadém, aranybojtos vörös bársony béléssel: a hercegi (*Coronet of a Duke*, nyolc eperlevél [ebből rajzban öt látszik]), az örgrófi (*Coronet of a Marquess*, váltakozva négy-négy eperlevél és gyöngy [három, illetve kettő

látszik]), a grófi (*Coronet of an Earl*, váltakozva nyolc-nyolc magas szárra tűzött gyöngy és alacsony száron lévő eperlevél [öt, illetve négy látszik]), a vikonti (*Coronet of a Viscount*, tizenkét gyöngy [hét látszik]) és a bárói (*Coronet of a Baron*, hat nagy gyöngy [négy látszik]).²² Ezek különlegessége, hogy – minden más országtól eltérően – az azokat címerekben viselő arisztokraták a királykoronázás alkalmával a valóságban is viselhetik őket. Amikor angol címerekben címerképként szerepel korona, az általában a hercegi rangkorona egyszerűsített, formailag eltérő változatának tekinthető: bélés és szegés nélküli, és négy eperlevéllel van ellátva (amelyekből három látszik), s éppen ezért nevezik több szakirodalmi helyen és címerleírásban *ducal coronet*nek.²³ Figyelembe véve, hogy noha a magyar címerbeli koronát többnyire éppen háromlelvélű nyitott koronaként ábrázolták, ám nem lehet kijelenteni, hogy kifejezetten eperlevelek volnának rajta – sőt, a jelenlegi hivatalos ábrázolásban inkább lóherének tűnnek –, véleményem szerint a jelző nélküli *coronet* a megfelelő szakkifejezés.

A címerleírás stílusa

Utoljára a címerleírás szövegezésében alkalmazott stílusra szeretnék kitérni. Az angol heraldika története során a címerleírások megfogalmazásának sajátosságai mindig az aktuális címerkirályok személyes belátásától függtek, de mégsem téveszthetjük szem elől, hogy ezek az eltérések azért aránylag szűk kereteken belül mozogtak és mozognak. Véleményem szerint, ha egy korszerű angol címerleírási stílust keresünk, nem választhatunk jobbat, mint az Anglia, Wales, Észak-Írország és a Nemzetközösség túlnyomó része (közte Ausztrália és Új-Zéland), valamint a Térdszalagrend mindenfajta ceremóniális és címerekkel, arisztokráciával, genealógiával kapcsolatos ügyében, illetve új címerek adományozásában illetékes királyi címerügyi hivatal, a testületként 1484 óta folyamatosan működő College of Arms címerkirályai, heraldjai és persevantjai által használt módszert. Ennek a 19. század végére kikristályosodott stílusnak a lényege, hogy a mázakat, a tulajdonveveket és a címerábrákat nagybetűvel írják, valamint egyéb angol jogi szövegek mintájára teljesen elhagyják a központosítást, hogy az ne befolyásolja az értelmezést.²⁴

A fent végigvett szempontok figyelembevételével a következő megfogalmazást javaslom az Alaptörvény I. cikke (1) bekezdésének angol fordítására: „*The coat of arms of Hungary shall be displayed on an escutcheon with a pointed base as follows: Barry of eight Gules and Argent impaling Gules a Cross patriarchal formy Argent issuant from a Coronet Or on a Trimount Vert. The Holy Crown of Hungary shall rest upon the escutcheon.*”

kép nem az osztóvonalból (vagy koronából) növekszik, hanem a mesteralak (pl. pólya) középvonalából.

²⁰ <https://en.wikipedia.org/wiki/Trimount>, <http://www.heraldryclipart.com/symbolism/t.html> (Letöltés: 2017.08.15.). A *mount* nem keverendő össze a *mound*dal, amely a zárt koronák tetején látható kis országalmára vonatkozik (J. E. Cussans: i. m. 119.; J. Parker: i. m. a címszavaknál).

²¹ Ezt alátámasztó szíves tájékoztatást kaptam Peter O'Donoghue-tól, a *College of Arms* ügyeletes heroldjától (jelenlegi hivatala: York Herald of Arms in Ordinary), akinek ezúton is köszönöm segítségkészségét.

²² A *baronet* hivatalosan nem tartozik a főnemességhez, így rangkoronája sincs.

²³ W. Berry: i. m. „Crown” címszó; C. Boutell: i. m. 97–106; J. Parker: i. m. „Crown” és „Coronet” címszavak; A. C. Fox-Davies: *The Art of Heraldry* i. m. 264–289; J. E. Cussans: i. m. 176–185; Th. Woodcock–J. M. Robinson: i. m. 198.; G. C. Rothery: i. m. 231–241. Általában és kimerítően a rangkoronákról: Ghyczy Pál: A rangjelző koronák. *Turul*, 18 (1900) 97–116.

²⁴ Th. Woodcock–J. M. Robinson: i. m. 74.